

64

TER ADVISERING

Aan de Minister

Aan de Staatssecretaris van EZK

Directoraat-generaal
Bedrijfsleven & Innovatie
Directie Topsectoren en
Industriebeleid

Auteur

10.2.e

T 070 10.2.e

10.2.e @minezk.nl

Datum

30 juni 2021

Kenmerk

DGBI-TOP / 21175848

Bhm: 21176364

Kopie aan

10.2.e

nota

Ondernemersgesprek grootbedrijf over herstel economie

Parafenroute

10.2.e

10.2.e

10.2.e

10.2.e

Aanleiding

In het kader van de gedachtenvorming over het herstel van de economie wordt een aantal stakeholdergesprekken georganiseerd: met economen, met grootbedrijven en met mkb-ondernemers. Aan het gesprek met bestuursleden van het grootbedrijf nemen zowel de minister als de staatssecretaris deel. Dit gesprek vindt plaats op woensdag 7 juli van 14:15 uur – 15:45 uur.

Advies

U kunt kennis nemen van de nota.

Kernpunten

- Voorstel is dat de beide bewindslieden zelf het gesprek leiden. Het karakter van het gesprek is informeel.
- Van zijde EZK participeren 10.2.e (gedeeltelijk) en 10.2.e en 10.2.e.
- Het gesprek op 7 juli is met acht bestuursleden van grootbedrijven met Nederlandse wortels. In tweede helft augustus volgen nog twee gesprekken met bestuursleden van grootbedrijven. Op deze manier worden nagenoeg alle grootbedrijven betrokken waar EZK strategisch relatiemanagement op voert.
- Het betreft hier een fysieke bijeenkomst, met twee genodigden die digitaal zullen deelnemen (VDL en ASML). Alle genodigden hebben de gespreksonderwerpen toegezonden gekregen.
- In de toelichting treft u het programma, te bespreken onderwerpen en vragen die u kunt stellen, alsmede de profielen van de aanwezigen inclusief foto's aan.

Bijlage(n)

CV's/factsheets bedrijven

Ontvangen BBR

Toelichting

Kenmerk
DGBI-TOP / 21175848

Programma

14:15 uur	Start door minister en staatssecretaris
14:25 uur	Kennismaking: uitnodiging korte introductie door aanwezigen zelf
14.30 uur	Blok 1: Belemmeringen toekomstige groei
14:30 uur	Blok 2: Effecten corona-crisis op investeringsbeleid van grootbedrijven in Nederland en mondiaal.
15:10 uur	Blok 3: Hoe van steun naar herstel?
15:35 uur	Afsluiting en conclusies door minister en staatssecretaris
15:45 uur	Einde

Deelnemers

10.2.e [redacted], President DSM NL
 10.2.e [redacted], Directeur Pernis, Shell
 10.2.e [redacted], General Manager Unilever Benelux
 10.2.e [redacted], Executive Director NXP
 10.2.e [redacted], CEO Havenbedrijf Rotterdam
 10.2.e [redacted], Algemeen directeur Heineken NL
 10.2.e [redacted], President-directeur VDL
 10.2.e [redacted], CFO ASML
 10.2.e [redacted] (gedeeltelijk)
 10.2.e [redacted]
 10.2.e [redacted]

Spreekpunten voor start gesprek

Kenmerk
DGBI-TOP / 21175848

Minister:

- Hartelijk welkom. Veel dank dat u de tijd hebt genomen om met de staatssecretaris en mij te spreken en mee te denken.
- We doen zo een kennismakingsrondje. Maar eerst een paar woorden van onze kant als introductie.
- Het kabinet is demissionair, maar toch zijn we hard bezig. Onder andere voor het herstel van de economie na een ongekennde crisis. Wat is nodig; wat moet de overheid doen? Wat moet de overheid vooral niet doen? En wat doet het bedrijfsleven zelf? Hoe staan we er voor?
- Als we de nieuwsberichten moeten geloven, lijkt dat herstel vanzelf te gaan. Maar dat is natuurlijk niet zo. De wereld is toch anders dan voor de coronacrisis uitbrak. De coronacrisis heeft ook aan paar zaken blootgelegd die structureel van aard zijn. Denk aan de digitalisering die een sprong heeft gemaakt maar ook de kwetsbaarheid van een lange toeleveringsketen en de afhankelijkheid van strategische grondstoffen en halffabrikaten.
- We voeren nu gesprekken met economen, met ondernemers in het mkb en met grootbedrijven. We hebben uw input hard nodig, om te horen wat u ziet: in uw bedrijf, uw bedrijfstak en om u heen in uw netwerk en omgeving.

Staatssecretaris:

Kenmerk
DGBI-TOP / 21175848

- De minister en ik doen dit gesprek met bedrijven samen. Een aantal van u heb ik al eens eerder ontmoet.
- Het snelle herstel van de economie laat zien dat de Nederlandse economie weerbaar is, en dat bedrijfsleven en overheid in crisistijd samen goed optrekken.
- We komen nu in een nieuwe fase waarin de contactbeperkende maatregelen grotendeels zijn afgebouwd en het herstel kan intreden in de economie en daarmee het bedrijfsleven. We hopen dat het kabinet in augustus ook kan besluiten de 1,5m los te laten.
- Aan het bedrijfsleven en overheid de taak om te leren van deze ervaringen, en zowel op nationaal, Europees en internationaal de juiste vervolgstappen te zetten bijvoorbeeld op het gebied van de groene en digitale transitie.
- Genoeg nu van onze zijde, en benieuwd naar jullie visie over hoe wij gezamenlijk ons economisch herstelbeleid moeten oppakken en welke lessen we met elkaar leren.
- We zullen nu een rondje kennismaking doen. Ik stel voor dat ieder zichzelf in maximaal 1 minuut voorstelt.

Vraagstukken (3 blokken à 20 minuten)

1. **Kansen en belemmeringen voor toekomstige groei**
 - Wat zien de bedrijven als de grootste kansen voor de komende periode?
 - Wat zien de bedrijven als de grootste risico's voor de komende periode?
 - Hoe zien zij het economisch herstel?
2. **Effecten corona-crisis op investeringsbeleid van grootbedrijven in Nederland en mondiaal.**
 - Welke structurele uitdagingen in de bedrijfsvoering zijn volgens jullie nu zichtbaar(der) geworden? Waar moeten we rekening mee houden? (denk aan beschikbaarheid geschoold personeel, problemen in aanvoerketen, vergroening productieketen, geopolitieke machtsverschuivingen en bescherming *Intellectual Property*, versnelling in digitalisering en trends van regionalisering en decentralisatie).
 - Hoe staat het met de investeringsbereidheid van bedrijven? Wat betekenen deze ontwikkelingen voor toekomstige investeringen in belangrijke transitievraagstukken en R&D in Nederland? Wat verwachten de bedrijven van de Nederlandse overheid op dit vlak?
3. **Hoe van steun naar herstel?**
 - Het kabinet is van plan om het steunpakket in het vierde kwartaal af te bouwen. Hoe kijken de bedrijven hier tegen aan?
 - Welk herstelbeleid dient de overheid volgens hen te voeren? Wat moet de overheid doen? En vooral niet doen? En wat doen bedrijven / wat doen jullie zelf? Waarbij hebben bedrijven de overheid nodig?
 - Dient dit herstelbeleid expliciet rekening te houden met de digitale en duurzame transities? Hoe?

10.2.e DSM chemie

- energie transitie
- building back better
- zero debt chemie in NL blijft weedel.

- innovatie nodig
- keten met duurzaam (business cases!)
- ecosysteem (food valley / brainport)
- een lange bouwtra.

10.2.e Unilever

- NL new R&D den producten
- innovatie webstekete (erwit)

IMVO veel nodig
Europees

blij mede in R&D
inclusie aan

- stabiliteit overheidsbeleid

Shell Pompa 10.2.e

energie transitie: infrastructuur
= meer waardeketen

ASML 10.2.e

- productiviteit
- duurzaamheid
- bestaans dreigend in belang EU/20%
- kennis water in sedoeren verloft

10.2.e NXP

- vooropgevoert
- IFL EIS

Graad
Gwe in

10.2.a

10.2.e Glenke

- geen afhankelijkheid van Nederland
- energie werke
- Arbeid met EU

10.2.e

- sluitglof
- met belemmering over uitdaging de breedte

Inhoudelijke achtergrondinformatie bij de vraagstukken

Kenmerk
DGBI-TOP / 21175848

1. Kansen en belemmeringen voor toekomstige groei

- De vooruitzichten voor de Nederlandse economie zijn gunstig en de permanente schade van de coronacrisis blijft naar alle waarschijnlijkheid beperkt. Het steunbeleid heeft goed gewerkt om de effecten op arbeidsmarkt en productie te dempen. CPB voorziet geen grote faillissementsgolf meer die gepaard zou kunnen gaan met een scherp oplopende werkloosheid. De werkloosheid loopt in 2022 maar licht op van 340 tot 390 duizend personen (4,1%). Aandachtspunt hierbij is wel dat sommige groepen, zoals jongeren en mensen met een lagere sociaal economische status, harder worden geraakt.
- De raming is nog altijd met veel onzekerheid omgeven. Een belangrijk neerwaarts risico is de kans op nieuwe varianten die tot nieuwe besmettingsgolven kunnen leiden. Een belangrijk opwaarts risico is de wijze waarop consumenten hun spaargedrag zullen normaliseren en in welke mate de gespaarde middelen in 2020 (42 miljard) ingezet zullen worden voor extra consumptie.
- Naast de besparingen en virusmutaties zijn er nog andere risico's en onzekerheden die niet zijn meegenomen in de raming. Zoals de ontwikkeling van de economische relatie tussen de EU en VK, de handelsspanningen tussen China en de VS, de Amerikaanse begrotingsimpuls, de ontwikkelingen rondom de Europese begrotingsregels, het (structurele) effect van de onderwijsachterstanden, en nationaal: de ernst van de stikstofproblematiek en de mogelijkheid tot een faillissementsgolf.
- Voor de aanwezige (industrie) bedrijven is verder de beschikbaarheid van grondstoffen relevant (zie figuur 2). Grondstofprijzen nemen momenteel sterk in prijs toe als gevolg van het mondiale economische herstel en tijdelijke factoren, zoals ontstane voorraadtekorten van halfgeleiders en oplopende vervoerskosten. De olieprijs per vat is, mede door aanbodbeperkingen, bijvoorbeeld gestegen van zo'n \$20 eind maart 2020 tot zo'n \$75 eind juni 2021.

Figuur 1: grondstofprijzen nemen momenteel sterk toe (bron: CPB juniraming)

Kenmerk
DGBI-TOP / 21175848

2. Investeringsbeleid grootbedrijf

- De Nederlandse grootbedrijven zijn goed voor circa 1/3 van de toegevoegde waarde van de Nederlandse economie.
- Investerings grootbedrijf belangrijk voor Nederlandse economie. Zo was grootbedrijf in 2018 goed voor €7,2 mld. aan R&D investeringen in Nederland. Dit was ca 66% van de private R&D investeringen in ons land.
- Ook de benodigde investeringen voor de noodzakelijke verduurzamingstransitie liggen voornamelijk bij het grootbedrijf.
- Tegelijkertijd zien we dat de waardering voor het grootbedrijf de afgelopen periode is afgenomen. Dit verslechterde imago maakt dat deze bedrijven terughoudender worden om in Nederland te investeren.
- Deze terughoudendheid wordt versterkt door een aantal recente verslechtingen in het vestigings- en investeringsklimaat. De bedrijven die wij hierover spreken noemen onder meer de stikstofproblematiek, fiscale versoeringen en dat Nederland achterblijft met instrumentarium op terreinen zoals AI, semicon, fotonica.
- Tegelijkertijd staat Nederland er op verschillende internationale ranglijsten nog goed op. Zo is Nederland volgens de Global Competitiveness Index van het WEF de meest concurrerende economie van Europa.
- Wel zakte Nederland recent (juni 2021) naar plek 5 op de European Innovatie Scoreboard van de EC. Nederland behoort daardoor niet meer tot de innovatieleiders in Europa. Innovatieleiders zijn daarbij de landen die meer dan 25 procent hoger dan het EU-gemiddelde scoren.
- De vooruitzichten voor investeringen zijn onzeker, maar ogen positief, al zijn de verschillen tussen sectoren groot. Nadat de totale investeringen met 3,6% daalden in 2020 verwacht het CPB dat deze in 2021 zullen stijgen met 5,2%. Deze stijging is met 2,9%-punt naar boven bijgesteld t.o.v. een eerdere raming in maart. Een groot deel van deze herziening wordt gedragen door de bedrijfsinvesteringen.
- Bedrijfsinvesteringen nemen toe door toenemende omzet en de gunstige omzetverwachtingen. Voorlopende indicatoren zoals de

inkoopmanagersindex (zie figuur 1) en het producentenvertrouwen wijzen ook op een positieve ontwikkeling. Laagblijvende financieringskosten door het beleid van de ECB zijn hierbij voor de investeringen een positieve factor. Een negatieve factor is de balanspositie van veel bedrijven die tijdens de coronarecessie is verslechterd. De bedrijfsinvesteringen nemen toe met 6,4% in 2021 en 4,0% in 2022, na de daling van 6,5% in 2020.

Kenmerk
DGBI-TOP / 21175848

EZK-analyse op het stimuleren van private investeringen: Grote kans op verdringing

- Vanuit VNO-NCW en MKB-Nederland komt de oproep om private investeringen in Nederland te stimuleren. De effectiviteit hiervan is echter lastig vast te stellen. Er bestaat een aanzienlijke kans dat de maatschappelijke kosten hoger uitvallen dan de baten.
- De Nederlandse economie verkeert namelijk al in hoogconjunctuur, dit is merkbaar door de snel toenemende krapte op de arbeidsmarkt, de hoge grondstofprijzen en de oplopende inflatie. Bij verdere heropening van de economie zal de krapte toenemen.
- Gegeven deze achtergrond ligt het voor de hand dat veel bedrijven al zullen investeren in hun productieprocessen om hun concurrentiepositie te borgen. Generieke investeringsmaatregelen zullen dan grotendeels terecht komen bij bedrijven die toch al van plan waren te investeren. Dergelijke maatregelen zullen dus met weinig additioneel effect gepaard gaan.

Figuur 2: Nederlandse inkoopmanagersindex op recordniveau

3. Hoe van steun naar herstel?

Kenmerk
DGBI-TOP / 21175848

Beleidsaanbevelingen CPB: Zet in op aanpassing van de economie

- Er is volgens het CPB geen noodzaak voor extra vraagstimulering op de korte termijn. Het toekomstige herstelbeleid moet zich richten op het aanpassingsvermogen van de economie. Zoals hulp aan levensvatbare bedrijven, bijvoorbeeld met gerichte kwijtschelding van schulden. En beleid dat zich richt op langetermijnuitdagingen zoals de energietransitie, stikstofproblematiek, de woningmarkt, kwaliteit van het onderwijs en de tweedeling op de arbeidsmarkt.
- Het is volgens het CPB niet raadzaam om het saldo structureel te belasten. Structurele intensiveringen en lastenverlichtingen zouden daarom moeten worden gebalanceerd met ombuigingen of lastenverzwaringen elders op de begroting. Investerings met het oog op langetermijnuitdagingen zijn al mogelijk vanuit de middelen in het Nationaal groeifonds en de RRF.

EZK-inzet Q4

- Omdat er naar verwachting in Q4 geen restricties meer zijn, heeft het kabinet besloten dat het steunpakket in beginsel na Q3 wordt stopgezet. In het overleg met de sociale partners op 28 juni over het steunpakket hebben ze aangegeven ontstemd te zijn hierover. Deels zat deze teleurstelling ook in het proces, namelijk dat het ze zo kort voor verschijnen van de Kamerbrief werd meegedeeld. Inhoudelijk is het bezwaar dat stoppen niet nodig is omdat het pakket mee-ademt.
- Mocht het epi-beeld zo worden dat er weer beperkingen nodig zijn wordt er naar de mogelijkheid gekeken van gerichtere steun. Daarnaast lopen de garantieregelingen lopen nog door tot het einde van dit jaar (KKC, BMKB-C, GO-C, BL-C), wat ervoor moet zorgen dat bedrijven makkelijker financiering verkrijgen.
- Steunpakketten speelden een belangrijke rol in het economisch herstel in 2021, maar verminderden ook de economische dynamiek (te merken aan de lage werkloosheid en het lage aantal faillissementen). Verminderde economische dynamiek schaadt het verdienvermogen op de lange termijn.
- Bij het faciliteren van de aanpassing van de economie lijkt er een grote rol weggelegd te zijn voor het stimuleren van omscholing. De al tijdens de pandemie geïntroduceerde extra omscholingsmogelijkheden zouden hiertoe voortgezet kunnen worden. Voor werknemers met korte WW-rechten (vooral jongeren) zou een tijdelijke verlenging de benodigde aanpassing in de arbeidsmarkt kunnen faciliteren. Het LLO-beleid zou zich ook explicieter kunnen richten op beroepen en vaardigheden die bijdragen aan de transitie.
- Daarnaast kunnen levensvatbare bedrijven met een ongezonde balans alsnog failliet gaan als er geen balansherstel plaatsvindt, waardoor bedrijfsspecifiek kapitaal verdwijnt en er keteneffecten kunnen optreden. Snel en gericht balansherstel vraagt om effectieve samenwerking tussen publieke en private schuldeisers. Mogelijkheden hiertoe worden momenteel onderzocht door FIN en EZK.
- Herstelbeleid zou zich ook kunnen richten op langetermijnuitdagingen zoals de energietransitie, stikstofproblematiek, de woningmarkt, kwaliteit van het onderwijs en de tweedeling op de arbeidsmarkt.
- De inrichting van het breder herstel is voor een groot deel aan de formatie. Wel wordt er voor het opstellen van de Rijksbegroting 2022 door het kabinet geïnventariseerd welke dossiers dusdanig urgent zijn dat ze hier niet op kunnen wachten. Op dit moment ziet EZK twee dossiers die om besluitvorming vragen vooruitlopend op de formatie: stikstof en klimaat. Daarnaast wordt de

**Directoraat-generaal
Bedrijfsleven & Innovatie**
Directie Topsectoren en
Industriebeleid

mogelijkheid verkend om de IPCEI's CIS en ME2 op te nemen. Verdere uitwerking en concretisering vindt plaats na de MR van 9 juli en zal meelopen in de Augustusbesluitvorming.

Kenmerk
DGBI-TOP / 21175848